

به نام خدا

۲۰۷۱۹۹

جریان شناسی فرهنگی - اجتماعی

نصر پیامبر اکرم (ص)

(نویسنده: سوره مبارکه توبه)

دکتر سیما جوینی پور

۱۳۹۸

مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان

سرشناسه	:	جوینی پور، سیما، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	:	جریان‌شناسی فرهنگی- اجتماعی عصر پیامبر اکرم (ص) (در پرتو سوره مبارکه توبه) / سیما جوینی پور.
مشخصات نشر	:	تهران: موسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۳۶۶ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۲۵۱-۱۵۳-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- مخالفان
موضوع	:	Muhammad, Prophet -- Adversaries
موضوع	:	تفاسیر (سوره توبه. آیات برائت)
موضوع	:	منافقان در قرآن
موضوع	:	Munafiqun in the Qur'an
موضوع	:	شرک -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	:	Polytheism -- Qur'anic teaching
رده بندی کنگره	:	3P241
رده بندی دیویی	:	۲۷/۹۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۴۶۰۵۴۶

ارشدان

مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

جریان‌شناسی فرهنگی اجتماعی

عصر پیامبر اکرم (ص)

دکتر سیما جوینی پور

آموزشی تالیفی ارشدان

اول

اول ۱۳۹۸

www.irantypist.com

www.irantypist.com

۹۷۸-۶۲۲-۲۵۱-۱۵۳-۱

۱۰۰۰

www.arshadan.com

www.arshadan.net

۰۲۱۴۷۶۲۵۵

۳۵۰۰۰ تومان

■ نام کتاب:

■ تألیف:

■ ناشر:

■ ویرایش:

■ نوبت چاپ:

■ حروفچینی و صفحه آرایی:

■ طراح و گرافیک:

■ شابک:

■ شمارگان:

■ مرکز خرید آنلاین:

■ مرکز پخش و توزیع:

■ قیمت:

کتاب حاضر با مبنا قرار دادن سوره مبارکه توبه، به تحلیل و بررسی جریانهای مختلف عصر پیامبر گرامی اسلام (ص) مبادرت نموده است. این سوره، ضمن تبیین خطوط فکری، اخلاقی و رفتارشناسی این گروه ها، موضع قاطع اسلام را در برابر هر یک از این جریان ها بیان می دارد و به بررسی علل، زمینه ها و نیز چگونگی تعامل مسلمانان با آنان می پردازد.

سوره مبارکه توبه، یک سال پس از فتح مکه و بعد از بازگشت پیامبر (ص) از تبوک نازل شده است و موضوع کلی آن، بر محور موضع گیری امت اسلام در برابر مشرکان، اهل کتاب و منافقان می چرخد. می توان گفت، مهم ترین رویداد سال نهم هجری، نزول سوره مبارکه توبه می باشد. از آن جا که فتح مکه در سال هشتم هجری و حجه الوداع در سال دهم هجری به وقوع پیوسته، این سوره در اواخر سال نهم هجری و در تاریخ اسلام نازل شده و محتوای آن اهمیت فراوانی دارد، چرا که واپسین سال ها و ماه هایی که پیامبر اکرم (ص) از این پس در آن به سر برده، اسده از درگیری های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. می توان گفت که نظام سیاسی اسلام، پس از بازگشت پیامبر (ص) از تبوک استقرار یافت و کمتر زمینه ای برای جنگ و عملیات نظامی باقی مانده بود.

پیامبر (ص) در این سال های سخت و حساس، با مشکلات و جریان های گوناگونی مواجه بود که برخی از آنها می توانست، برای اسلام و مسلمانان، خطرات جدی محسوب شود. برخی از جریان ها و گروه ها در خارج از اسلام و برخی دیگر در داخل امت اسلامی قرار داشتند و اگر تدابیر مناسب و به موقعی اندیشیده نمی شد، می توانست که اسلام را به خطر اندازد.

نکته قابل اهمیت دیگر آنکه عنوان «جریان شناسی»، دارای دو ویژگی مهم است: گروه هایی که تبدیل به جریان می شوند، تنها در یک مقطع تاریخی خاص وجود ندارند، بلکه از یک استمرار نسبی در طول تاریخ برخوردار بوده و چون رودخانه ای که راه خود را به سادگی قطع نمی کند، در طول تاریخ جریان می یابند.

در جریان شناسی به اوصاف خاص هر یک از دسته هایی که یک واحد ممتاز اجتماعی را تشکیل می دهند، توجه نمی شود، بلکه مجموعه شرایط و اوصاف مشترک و عمده ای که در طول جریان یک طبقه یا صنف اجتماعی جاری است، مورد اهتمام قرار می گیرد.

بر این اساس، می توان گفت که آشنایی با مشخصه های اعتقادی و رفتاری و سرنوشت های گروه ها و جریان های عمده در قرآن کریم، به عنوان رویکردهایی قابل تکرار و تجربه در

طول تاریخ، از نیازهای مهم عصر حاضر و از مهم ترین مسائل در جوامع اسلامی و نیز در سطح جهانی به حساب می آید.

هم اکنون نیز جوامع اسلامی با جریان هایی مشابه این جریان ها مواجهند. لذا شناخت ریشه ای این جریان ها، علل ایجاد و رشد آنها و نیز موضع گیری اسلام در برابر آنان، می تواند راهکارهای مناسبی در عصر حاضر، برای همگان ارائه نماید.

در راستای شناخت و بررسی جریان های مختلف عصر پیامبر(ص) در این کتاب، توجه به چند نکته ^۱، ^۲ و ضروری است:

۱- پیامبر اکرم(ص) از همان ابتدای رسالت خویش به تغییر اوضاع و ایجاد انقلابی عظیم در میان مردم اهتمام ورزید. انقلاب و دگرگونی مد نظر آن حضرت در چندین حوزه باید صورت می گرفت: حوزه اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی. اولین تغییر و انقلابی که پیامبر اکرم(ص) ایجاد نمود در حوزه اعتقادی بود و سپس این تحول به حوزه های دیگر نیز سرایت نمود. ^۳ از همین رو در این کتاب، در هر بخش ابتدا به مشخصه های اعتقادی و سپس به مشخصه های رفتاری پرداخته شده است.

۲- وجود جریان های مخالف و اختلاف فکری در هر جامعه، همیشه زیان بار نبوده، بلکه از جهاتی مایه پیشرفت و قوام آن جامعه می باشند. در واقع وجود دشمنانی در داخل جامعه و در خارج از آن، در حکم واکسنی هستند که قدرت و مقاومت کالبد اجتماع را در مقابل حوادث ناگوار افزایش می دهد. بدین سبب، نگرش و رویکرد این جریان ها نباید نگرشی یک سویه و منفی باشد.

جامعه شناسان معتقدند که احزاب مخالف و اقلیت های منوفا، وسیله تکامل و پیشرفت جامعه های متمدن می باشند. زیرا رقیب منتقد است که به انسان سدا می دهد و معایب کار را بی پروا می گوید و او را وادار می کند که مسیر زندگی خود را دگرگون ساخته و مسیری بهتر را برگزیند.^۴

۳- منظور ما از جریان های خارجی، جریان هایی است که در خارج از حوزه اسلام قرار داشته اند و منظور از جریان های داخلی، جریان ها و گروه هایی است که در داخل حوزه اسلام و در متن جامعه اسلامی پدید آمده اند.

^۱ ر.ک: فارسی. جلال الدین. انقلاب تکاملی اسلام، صص ۲۰-۲۲

^۲ ر.ک: سبحانی. جعفر. تفسیر سوره های توبه و منافقون، صص ۲۵۹ و ۲۶۰

۴- اساس این کتاب، بر محور آیات سوره مبارکه توبه می باشد، اما در برخی موارد و متناسب با موضوعات مختلف، از آیات سوره های دیگر نیز استفاده شده است.

این مجموعه بر گرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد اینجانب است که زیر نظر و به راهنمایی استاد فرهیخته و گرانقدر جناب آقای دکتر حسن نقی زاده در سال ۱۳۸۷ دانشگاه فردوسی مشهد به نگارش درآمده است. از این رو بر خود لازم می دانم که از زحمات بی شائبه و راهنمایی های مشفقانه این استاد گرانقدر، صمیمانه ترین و متواضعانه ترین سپاس ها و قدردانی ها را به عمل آورده و نیز از جناب آقای دکتر محمد حسن رستمی که سمت استاد مشاور این جناب را عهده دار بوده اند، تشکر نموده و توفیق روزافزون برای این بزرگواران را از محضر بهی مسألت می نمایم.

فهرست مطالب

قسمت اول: جریان‌های خارجی	۱۳
فصل اول: مشرکان	۱۵
۱-۱ بخش اول: مقدمه	۱۵
۱-۱-۱ واژه‌شناسی	۱۸
۱-۱-۲ انواع و اقسام شرک	۲۰
۱-۲-۱ نتایج بحث	۲۴
۱-۳ ریشه شرک	۲۵
۱-۴ اقسام مشرکان	۲۵
۲-۱ بخش دوم: مشایخ و اعتقادی مشرکان	۲۷
۱-۲-۱ اعتقاد به تئانی و زریاتی بت‌ها	۲۷
۲-۲-۱ اعتقاد به جبر و مشیت خداوند در شرک بودن خود	۲۹
۳-۲-۱ فرزند انگاری برای بت‌ها	۲۹
۴-۲-۱ تقدس جن	۳۱
۵-۲-۱ ننگ دانستن دختران	۳۳
۶-۲-۱ انکار وحی	۳۴
۳-۱ بخش سوم: مشخصه‌های رفتاری مشرکان	۳۵
۱-۳-۱ پیمان شکنی و خیانت به عهود	۳۵
۲-۳-۱ رفتار منافقانه با مسلمانان	۳۹
۳-۳-۱ مانع تراشی در مسیر هدایت مردمان	۴۰
۴-۳-۱ توطئه چینی و سوء قصد به جان پیامبر(ص)	۴۱
۵-۳-۱ پیش قدم بودن در نبرد با مسلمانان	۴۲
۶-۳-۱ دگرگون ساختن ارزش‌های دینی	۴۳
۱-۶-۳-۱ جابه جایی و تغییر دادن ماه‌های حرام	۴۳
۲-۶-۳-۱ تغییر آداب و اعمال عبادی	۴۵
۴-۱ بخش چهارم: موضع اسلام در برابر مشرکان	۴۷
۱-۴-۱ اعلام برائت و بیزاری	۴۷

۴۷	۱-۴-۱-۱ مفهوم برائت از مشرکان
۴۸	۲-۴-۱-۱ سیر تاریخی «برائت»
۵۰	۳-۴-۱-۱ چگونگی اعلام برائت
۵۵	۲-۴-۱ الغای تمامی عهود و پیمان ها
۵۶	۳-۴-۱ فرمان جهاد و کشتار دسته جمعی مشرکان
۶۶	۴-۴-۱ ممانعت مشرکان از ورود به مسجد الحرام
۷۰	۵-۴-۱ منع مشرکان از حق عمران و تعمیر مساجد
۷۱	۴-۱ منع استغفار در حق مشرکان
۷۳	۵-۱ وفاداری، عهد و پیمان و عدم همکاری با دشمنان اسلام
۷۵	۶-۱ موضع قرآن در برابر این طیف از مشرکان
۷۷	۷-۱ جمع بندی، نتیجه
۷۹	فصل دوم: اهل کتاب
۷۹	۱-۲ بخش اول: مقدمه
۸۱	۱-۱-۲ واژه شناسی
۸۱	۱-۱-۲-۱ «اهل کتاب»
۸۳	۲-۱-۱-۲ «نصاری»
۸۴	۳-۱-۱-۲ «یهود»
۸۵	۴-۱-۱-۲ «احبار»
۸۷	۵-۱-۱-۲ «رهبان»
۹۰	۲-۲ بخش دوم: مشخصه های اعتقادی
۹۰	۱-۲-۲ مشرکان اهل کتاب
۹۰	۱-۱-۲-۲ اعتقادات شرک آمیز
۹۲	۲-۱-۲-۲ زمینه ها و عوامل انحرافات عقیدتی اهل کتاب
۱۰۵	۳-۱-۲-۲ موضع اسلام در برابر مشرکان اهل کتاب
۱۰۵	۱-۳-۱-۲-۲ جنگ و قتال
۱۰۸	۲-۳-۱-۲-۲ دریافت جزیه
۱۱۰	۴-۱-۲-۲ اعتقادات موهوم و بی اساس
۱۱۱	۱-۴-۱-۲-۲ بسته دانستن دست خدا

۱۱۲	۲-۲-۱-۴-۲ انتساب ابراهیم(ع) و فرزندانش به خود
۱۱۵	۲-۲-۱-۴-۳ برحق دانستن خود و اعتقاداتشان
۱۱۷	۲-۲-۱-۴-۴ باور نداشتن وحی
۱۱۸	۲-۲-۱-۴-۵ ادعای برتری نژادی
۱۲۴	۲-۲-۱-۴-۶ انحصار و اختصاص بهشت به خود
۱۲۵	۲-۲-۱-۴-۷ خود را دوستان و فرزندان خدا دانستن
۱۳۱	۲-۳ بخش سوم: مشخصه های رفتاری
۱۳۱	۲-۱-۱ تلاش در جهت محو اسلام و خاموش نمودن نور هدایت
۱۵۲	۲-۱-۲ سوء استفاده از قدرت و نفوذ خود در جامعه
۱۵۳	۲-۳-۱-۱ جایم اقتصادی
۱۵۸	۲-۳-۲-۲ جرایم فرهنگی
۱۶۷	۲-۴ بخش چهارم: دشمنان اهل کتاب
۱۶۸	۲-۴-۱ مشخصه های برجسته اعتقادی و رفتاری
۱۷۴	۲-۵ جمع بندی و نتایج
۱۷۹	فصل سوم: غیر مسلمانان هم مرز
۱۷۹	۳-۱ بخش اول: مقدمه
۱۸۰	۳-۱-۱ واژه شناسی
۱۸۱	۳-۱-۲ انواع و اصناف کافران
۱۸۳	۳-۱-۳ مفهوم شرعی و فقهی «کفر و کافر»
۱۸۵	۳-۱-۴ نتیجه بحث
۱۸۶	۳-۲ بخش دوم: ماجرای غزوه تبوک
۱۹۱	۳-۲-۱ وظیفه مسلمانان در برابر غیر مسلمانان هم مرز
۱۹۵	۳-۳ جمع بندی و نتایج
۱۹۷	قسمت دوم: جریان های داخلی
۱۹۹	فصل اول: منافقان
۱۹۹	۱-۱ بخش اول: مقدمه
۲۰۱	۱-۱-۱ واژه شناسی
۲۰۲	۱-۱-۲ انواع نفاق

- ۲-۱-۱ انگیزه ها و زمینه های شکل گیری نفاق ۲۰۳
- ۲-۱ بخش دوم: مشخصه های روانی ۲۰۶
- ۲-۲-۱ بیمار دلی ۲۰۶
- ۲-۱-۲-۱ آثار و نشانه های بیمار دلی ۲۰۸
- ۲-۲-۱-۲ برخورد قرآن با جریان بیمار دلی ۲۱۱
- ۲-۲-۱ تظاهر به ایمان ۲۱۴
- ۳-۲-۱ خودفریبی ۲۱۵
- ۲-۲-۱ دروغ گویی ۲۱۸
- ۲-۲-۱ توجیه و بهانه تراشی ۲۲۰
- ۶-۲-۱ برافکنی ۲۲۲
- ۷-۲-۱ ریاکاری و همند سازی ۲۲۴
- ۸-۲-۱ استهزاء ۲۲۷
- ۹-۲-۱ شک و سرگردانی ۲۲۹
- ۱۰-۲-۱ ترس و نگرانی ۲۳۱
- ۳-۱ بخش سوم: مشخصه های رفتار ۲۳۳
- ۱-۳-۱ در مواجهه با رهبر و حاکمیت دین ۲۳۴
- ۱-۱-۳-۱ تخلف از فرمان جهاد ۲۳۴
- ۲-۱-۳-۱ بهانه تراشی ۲۳۶
- ۳-۱-۳-۱ اعتراض به پیامبر اکرم(ص) در تقسیم غنایم ۲۴۰
- ۴-۱-۳-۱ نسبت ساده لوحی و زود باوری به پیامبر(ص) ۲۴۲
- ۵-۱-۳-۱ توطئه علیه پیامبر(ص) و تسمخر مقدسات ۲۴۶
- ۶-۱-۳-۱ عهد شکنی و ناسپاسی ۲۵۳
- ۲-۳-۱ در مواجهه با جامعه اسلامی ۲۵۶
- ۱-۲-۳-۱ اعمال ریاکارانه ۲۵۶
- ۲-۲-۳-۱ سوگندهای دروغین ۲۶۲
- ۳-۲-۳-۱ بدخواهی ۲۶۶
- ۴-۲-۳-۱ فتنه انگیزی و دسیسه پردازی ۲۶۸
- ۵-۲-۳-۱ اشاعه فساد و منکرات ۲۷۲

۲۷۳	۶-۲-۳-۱ استفاده از عناوین مذهبی، بر ضد مذهب
۲۷۸	۷-۲-۳-۱ تمسخر مؤمنان به سبب پرداخت زکات و یاری پیامبر(ص)
۲۸۰	۳-۳-۱ در مواجهه با دشمن
۲۸۰	۱-۳-۳-۱ همکاری با یهود
۲۸۲	۲-۳-۳-۱ دوستی با کفار
۲۸۳	۴-۱ بخش چهارم: موضع قرآن در برابر این جریان
۲۸۳	۱-۴-۱ انذار به عدم پذیرش اعمال منافقان
۲۸۴	۲-۴-۱ انذار به عذاب دنیا و آخرت
۲۸۸	۳-۴-۱ انذار به محروم شدن از آمرزش الهی
۲۹۰	۴-۴-۱ افشاگری و رسواسازی
۲۹۱	۵-۴-۱ مدموع نم از خواندن پیامبر(ص) بر قبر منافقان
۲۹۲	۶-۴-۱ جهاد با منافقان
۲۹۵	۵-۱ سرانجام منافقان
۲۹۶	۶-۱ جمع بندی و نتایج
۲۹۹	فصل دوم: بادیه نشینان
۲۹۹	۱-۲ بخش اول: مقدمه
۲۹۹	۱-۱-۲ واژه شناسی
۳۰۲	۲-۱-۲ آشنایی با وضعیت زندگی و موقعیت جغرافیایی بادیه نشینان
۳۰۶	۳-۱-۲ اقسام بادیه نشینان
۳۰۷	۲-۲ بخش دوم: بادیه نشینان مخالف
۳۰۹	۱-۲-۲ مشخصه های اخلاقی و رفتاری
۳۰۹	۱-۲-۲-۱ جهل و نادانی
۳۱۰	۲-۲-۲-۱ بخل و تنگ نظری
۳۱۱	۳-۲-۲-۱ حسادت و بدخواهی
۳۱۲	۴-۲-۲-۱ تخلف از فرمان جهاد
۳۱۶	۳-۲ بخش سوم: بادیه نشینان موافق
۳۱۸	۴-۲ جمع بندی و نتایج
۳۱۹	فصل سوم: مؤمنان راستین